

6, 41, ubi Christus, ut quinque panibus, et duobus piscibus benediceret, in cœlum suspensus dicitur; unde colligitur gratias egisse Patri in cœlum, oculos subleuans, et panibus benedixisse. Poterit lector obijcere, quod Ecclesia hæc duo verba distinguere videatur, et *elevatis oculis in cœlum, tibi gratias agens, benedixit, fregit, deditque discipulis suis*, quasi utrumque fecerit Christus, et prius Patri gratias egerit, et postea pani benedixerit. — Respondeo Ecclesiam non interpretari verborum significationem: sed, quod probabile est, sequi; probabile autem est utrumque fecisse Christum, et egisse gratias Patri, et pani benedixisse quia videmus in rebus minoribus, id est, cum panibus et piscibus vellet, ut multiplicarentur, benedecere: egisse etiam utrumque, Matthæi 14, 19; Marci 6, 41; Lucæ 9, 16, quemadmodum et oculos in cœlum levasse creditur est, quamvis id evangeliste non explicaverint, quia cum panibus et piscibus benediceret, id fecit: quâ opinione dicit Ecclesia, et *elevatis oculis in cœlum*. Questio autem in eo versatur, cum negari non possit unum verbum pro altero accipi, utrum *ειλογησεν* benedecere ponatur pro *ειχαριστεισθε* gratias agere: an è contrario. Calvinistæ *ειλογησεν* benedecere pro *ειχαριστεισθε* gratias agere pro volunt. Ego contra contendo *ειχαριστεισθε* gratias agere pro *ειλογησεν* benedecere ab evangelistis positum esse, quod non potest, nisi secundo errore refutato, commodè probari. Secundus autem error ex Paulo, 1 ad Cor. 10, 16, manifestè coarguitur; *Calice*, inquit, *beneficimus, cui benedicimus, & ειλογησεν* ad verbum, quem benedicimus, id est, benedicendo consecramus, quibus verbis perspicuum est benedictionem subjecta materie, id est, pani et calici datam fuisse. Deinde Lucas, c. 9, 16, ait Christum accepisse panes, καὶ εὐλόγησεν αὐτούς, et benedixit illos, ergo ipsis panibus benedictionem Christus dedit; quare cum eodem modo Eucharistia panem, et calicem benedixerit, non ad Deum, sed ad panem, et vinum benedictio referenda est. Præterea D. Paulus, 1 ad Tim. 4, 4, 5, ait cibum sanctificari per verbum Dei, et orationem, et *ευχαριστίας* gratiarum actionem, ergo et verbum Dei, et oratio, et gratiarum actio ad cibum referunt. Denique evangelistarum contextus non patitur, ut aliter intelligamus, quam panem ipsum, et vinum à Christo fuisse benedictum: *Acceptit, inquit, panem, ειχαριστίας εἶπας, et benedixisset, fregit, deditque discipulis suis*, panem utique accepit, panem fregit; panem ergo benedixit. Solent Calvinistæ interpretari Christum benedixisse panes, et D. Paulum calicem, id est, super illos gratias Deo egisse; ubi multa absurda sunt; primum, quòd dicunt super illos gratias egisse, cum evangelista dicat *ειλόγησεν αὐτούς*, non *ειχαριστεισθε αὐτούς*, id est, benedixit illos, non benedixit illis, quis autem ita loqueretur, gratias egit panes, id est, Deo super panes? deinde etiam dixerit *αὐτοῖς, illis*, absurdum esset ita loqui, gratias egit panibus, id est, Deo propter panes. Ista denique deliria ridenda sunt, non retulanda. Duo igitur constant, et *ειχαριστεισθε* gratias agere sumi pro *ειλογησεν* benedecere, quia ad panem,

et vinum referatur, et non potest gratiarum actio ad res inanimas, aut rationis expertes, sed ad animatas, et ratione præditas referri; nec enim dicimus gratias ago pani, aut equo, nisi fortassè jocantes, sed gratias ago Deo, aut homini; et benedictionem ad panem et vinum esse referendam; neque ullus unquam auctor ante novos quosdam Calvinistas aliter intellexit. Itaque Justinus in secundâ Apologia Eucharistiam vocat *ειχαριστεισθέων τροφήν*, cibum gratiarum actione benedictum, aut consecratum, eodemque modo Irenæum lib. 4, c. 34 et 35, locutum Græcè fuisse credendum est, cum Latinus interpres verteret *panem super quem gratia acta sunt*, et Cyprianus, libro de Cœnâ Domini, *Panis, inquit, iste substantialis, et calicis benedictione solemni sacratus ad totius hominis vitam salutemque proficit*, et Ambros. in libro de His qui mysteriis initiantur, c. 9, et Juvenus hunc locum interpretans:

*Palms tibi frangere panem,
Divinumque dehinc tradit sanctumque precatus,
Id est, prece sanctificans.*

Discipulos docuit proprium se dedere corpus. Tertius superest, quòd existimem non pecuilem, et propriam hujus sacramenti, sed vulgarem, et inter Judæos usitam fuisse, quam Christus hoc loco dedit, benedictionem. Id sic refellit primum; cum toties Christus cibum sumpserit, quid est, quòd Evangelistæ non scripserint eum benedixisse, aut gratias egisse; nisi cum aliquod singulare, et admirabile suâ benedictione facturus erat? Ter tantum meminerunt Christum cibum benedixisse; primum apud Matthæum c. 14, 19, et Marcum c. 6, 41, et Lucam c. 9, 16, cum voluit quinque illos panes multiplicare; secundo Matthæi, 13, 56, et Marci 8, 6, cum vellet multiplicare septem alios panes; tertio hoc loco, cum vellet panem in corpus suum, vinum in sanguinem transmutare, nam quòd apud Lucam, cap. 24, 30, in Emmaus panem benedixisse, fregisse, ac duobus discipulis dedisse dicitur, ejusdem est generis, quia, ut corpus probatari sumus, etiam tunc corpus suum dedit. Præterea cur, cum tres hæc, ut vulgò creditur, cœnæ fuerint, in cœnâ agni, et in cœnâ communi, quæ postea apponebatur, evangelistæ non dixerunt, aut benedixisse Christum, aut gratias egisse, cum Judei in cœnâ agni eæ cæremonia piosissimum viderentur, ut etiam Hebræi tradunt, cùm antem de Eucharistia loquerentur, eam benedixisse dicunt? Deinde, cur omnes hoc tam accurate narrarunt, quasi ad rem maxime pertineret? Denique, cur sigillatim et de pane, et de calice narrarunt utrumque benedixisse, ut Matthæus, et Marcus; aut ita certè scripserunt, ut faciliè intelligi posset utrumque benedixisse, ut cum Lucas, ait cap. 22, 20: *Similiter, et calicem postquam cantavit? cùm enim dicit similiter, significat eodem modo calicem accepisse, ac benedixisse, quo acceperat, ac benedixerat panem.*

AC FREGIT. Et hæc vetus inter Judæos fuisse dicitur cæremonia, ut paterfamilias initio cœnæ, quâ agnus edebatur, panem unum azymorum sumeret, et in

duas partes divideret, quarum alteram sub mappâ absconderet, alteri sic benediceret: *Benedictus es, Domine Deus noster, rex universi, qui educis panem de terra: aut sic: Benedictus es, Domine Deus noster, rex universi in esu panis agni, ut ex eo libro Hebræorum, qui וְאֵת וְלֶחֶם וְלֶחֶם וְלֶחֶם וְלֶחֶם inscribitur, nonnulli tradiderunt.* Sed talis modo credenda non est Christum nihil aliud, cum panem fregit, aut benedixit, agere voluisse, quam Judæorum ritum observare; id enim in esu agni faciendum erat Judæorum more, Christus non in esu agni, sed in novi sacramenti institutione fecisse dicitur; aut si in esu agni fecit, ut credibile quidem est, id evangelistæ, tanquam nihil ad rem pertineret, prætermiserunt. In novo autem sacramento fecisse omnes diligenter exposuerunt; noluit ergo Christus veterem Judæorum observare cæremoniâ, sed novam instituire, et aliquid nullò magis admirandum efflicere. Quanquam non negaverim fieri potuisse, ut Christus, quia esum agni in esum corporis sui, id est, figuram in veritatem mutare volebat, similem, non eandem cæremoniâ benedicens panem, vulneret usurpare; quod probabilius esset, si ritus ille panem azymum frangendi non Judæorum traditione, sed legis præcepto inductus fuisset. Certè non eodem modo panem hunc fregisse Christum inde apparet quòd omnes evangelistæ naraverint eum fregisse, quasi alias frangere non soletet, aut non eodem modo soletet, et quia Lucas, c. 24, 35, scribit duos illos discipulos in fractione panis Christum cognovisse; quod utique non fecissent, si eodem modo eodem ritu panem Christus fregisset, quo omnes paterfamilias frangere solebant; manifestum enim est Lucam significare fractionem panis causam fuisse, quam ob rem à discipulis cognosceret. Scio dici posse, quòd et me aliquando docuisse memini, discipulos illos duos vii accepti corporis Christi cum cognovisse, quasi Eucharistia oculos illis aperuerit. Id etiam nulli mihi placet, sed si id admittatur miraculum, nostrâ etiam sententiâ confirmabitur, singulari quâdam ratione Christum, cum corpus suum daret, panem fregisse, quando tam diligenter ab Evangelistis id explicatur. Sunt qui putent ejusmodi fuisse panem, ut manibus faciliè frangeretur, quibus nequaquam assentior, quia panis azymus fuit, qui magis glutinosus est, et omnium difficillimè frangi potest; non ergo existimandum est manu necessario panem fuisse frangendum; potuit enim et cultro dividi, sed Hebræorum consuetudo est, ut frangere panem dicant, non solum cum manu frangitur, sed etiam cum cultro scinditur, imò verò etiam cum non scinditur, sed tantum datur, qui rari raro solet, nisi prius aut frangatur, aut dividatur; *frange, inquit, esurienti panem tuum*, id est, divide panem, quem habes cum pauperibus, Isaia 58, 7, et *Parvuli petierunt panem, et non erat, qui frangeret eis, Thren. 3, 4*, unde et tota actio, distributioque hujus sacramenti fractio panis appellata est, Act. 2, 42, fecit igitur Christus duodecim ex parte partes, et singulis, singulas dedit; non, ut quidem putant, uni ex illis, qui proximo; proximus sequenti, et deinceps daret;

S. S. XXI.

hoc enim versu sequenti restabimus. In manus, an in os dederit, non constat, sed conjectura non levis est in manus dedisse; primum quòd dicit, *accipite*, quòd ad manus potius, quam ad os pertinere solet, deinde quia calicem in manus dedisse versus sequenti probabimus, et credibile est eodem modo dedisse corpus; denique quia si in dividendo pane veteris Judæorum consuetudinis rationem aliquam habuit, non est verò simile Judæos divisum panem in os ingerere consuevisse. Accedit, quòd longo tempore etiam in Ecclesiâ usitatum fuit, ut sacrum Christi corpus in manus fidelibus traderetur, ut ex Tertulliano, libro de Spectaculis, cap. de Munere, ex Cyrillo Jerosolymitano catech. 5 mystagogicâ, ex Augustino, serm. 244, ex Chrysost. libro 5 de Sacerdotio, ex concilio I Tolitano colligimus. Meliore tamen consilio eadem postea Ecclesia non in manus, sed in os sacramentum dare cepit, quòd id et minus periculi, et multo plus haberet reverentiæ; quemadmodum quamvis Christus cœnatis corpus suum, et sanguinem dederit, Ecclesie consilium Augustinus laudat, epistola 118, quòd cæ relicta consuetudine non nisi jejuniis dederit. Solent nos frangendi verbo hæretici valdè, ut sibi videntur, urgere, ut probent non rectè nos sacramentum hoc administrare, nisi multi adsint, inter quos distribuatur; propterea enim fractionem panis in sacris Litteris appellari. Argumentum ex magis profectum insculptâ; paulò enim ante diximus fractionem panis appellari, non quòd reverè frangatur, sed quòd datur; nam qui quidquid habet panis pauperi confert, panem suum pauperi Hebræorum phrasi fregisse dicitur, quamvis uni tantum dederit, unus tantum acceperit; quòd si unum tantum discipulum Christum habuisset, illi procul dubio corpus suum dedisset, et quamvis reverè non fregisset panem; fregisse tamen, id est, dedisse diceretur.

HOC EST CORPUS MEUM. Nihil his verbis in Scripturis sacris dictum erat clarius, antequàm hæretici, dum divina mysteria sensu meliuntur, et verbo Dei humane rationis judicium; fidei humilitati superbiæ suæ pertinaciam anteponunt; denique ad occultandam incredulitatem suam in figuris latetras querunt, figmentorum surorum caligine obscurant. Multa enim in Christiana religione difficiliora mysteria, et ab humano sensu remotiora et nos et illi credebamus, Trinitatis, incarnationis Christi, carnis resurrectionis. Nullum eorum in sacris Litteris tam dilucidis, tam perspicuis, tam disertis verbis explicatum erat: ubi enim tam apertè Scriptura dicit Patrem, et Filium et Spiritum sanctum tres esse personas, unam essentiam, quam Christus hic dicit: *Hoc est corpus meum? Ubi tam distinctè, tam sine ambiguitate docet in Christo duas esse naturas, unam tantum personam, quam ipse hic docet se corpus, et sanguinem suum dare? ubi nos eddem, non aliâ, non spiritali, non simili carne resurrecturos tam explicatè testatur, quam testatur Christum, tam sine ambiguitate docet in Christo duas esse naturas, unam tantum personam, quam ipse hic docet se corpus, et sanguinem suum dare? ubi nos eddem, non aliâ, non spiritali, non simili carne resurrecturos tam explicatè testatur, quam testatur Christum, tam sine ambiguitate docet in Christo duas esse naturas, unam tantum personam, quam ipse hic docet se corpus, et sanguinem suum dare? ubi nos eddem, non aliâ, non spiritali, non simili carne resurrecturos tam explicatè testatur, quam testatur Christum, tam sine ambiguitate docet in Christo duas esse naturas, unam tantum personam, quam ipse hic docet se corpus, et sanguinem suum dare? ubi nos eddem, non aliâ, non spiritali, non simili carne resurrecturos tam explicatè testatur, quam testatur Christum, tam sine ambiguitate docet in Christo duas esse naturas, unam tantum personam, quam ipse hic docet se corpus, et sanguinem suum dare?*

(Trente-six.)

quàm illa creditur; illa paucioribus, quàm hoc, et minus illustribus Scripturæ testimoniis probabantur; pluribus, et maioribus ab aliis, et inter eos hæreticis refutari videbantur. Cur illa erodunt, hoc etiam non credunt? Cur illi figuras non inveniunt, ubi Ariani, Marcioniste, Manichæi, Origeniste inveniebant? hic inveniunt, ubi illi non inveniunt? Cur quando semel religionis lineas egressi sunt, non fiunt gravior impii, et rebus omnibus hæretici. Dux, ut opinor, eos retinent causæ; altera, quod non tantum habeant ingenii, ut illorum mysteriorum difficultatem, quo longius ab oculis absunt, sentire possint, tantum verò habeant, ut in hoc, quod oculis vident, manibus tractant, difficultatem percipiant, veritatem non intelligant; altera, quæ sua esse incredulitas, quam pro fide ducem sequuntur, in hunc, qui magis apparebat, scopulum primum impulerit, in alios impulsura postea, cum minoribus in rebus exercitati ad majora molienda aptiores erunt. Habet enim hæresis et incredulitas, sicut omnis doctrina, methodum suam, ut ab his, quæ notiora nobis, et propinquiora sunt sensibus exordiantur; et per gradus ad majora, remotioraque perveniat. Experiencia docti loquimur; multos jam Calvinistas videmus, qui ingeniosiores, et magis increduli, id est, magis Calviniste ceteris erant, eò jam pervenisse, ut quæ ratione hoc prius mysterium non credebant, nunc Trinitatis mysterium non credant ceterosque Calvinistas, sicut Calviniste nos, tanquam nimis simplices, et credulos rideant. Omnes enim Ariani, quos multis hodiè locis successere videntus, et qui Poloniam jam omnem repleverunt; ex Calvinisti nati sunt. Nonnulli progressi sunt longius, ut nihil crederent, quorum unus, cum libellum quemdam his annis de arte nihil credendi composuisset, nihil in eo, nisi hoc unum, verum dixit, oportere prius Calvinistam fieri, qui atheus esse volet. Fuerat ille antea Calvinista, fuit postea atheus, et unicuique in sua arte credendum est. Verissima sententia; nam quisquis Calvinista est, si eà, quam ingressus est, incredulitatis viâ ire pergat, ad nihil credendum perveniat necesse est. Hæc à nobis non contumelia, sed admonitionis causâ dicta sunt; ut si qui fortè sunt eorum qui non omnino obdurerunt, alieno admoniti periculo respiciant, ostensoque laud ita longè posito præcipitio pedem referant. Non solum commentariorum fines egredi, et nunc si à viâ paululum egressi sumus, at non aberravimus; scientes enim fecimus, quia intelligimus quanti referat, quem quis ad intelligendam, interpretandamque Scripturam animum afferat. Commentariorum itaque pars est hæc ipsa digressio.

Cùm de Trinitate disputaretur, in trium verborum interpretatione omnis disceptatio versabatur: *Ego, et Pater unum sumus*, Joan. 10, 30; aut: *Hi tres unum sunt*. Cùm de incarnatione, in aliorum trium explanatione; *Verbum caro factum est*, Joan. 1, 14. Cùm de resurrectione in his tribus: *Mortui resurgent incorrupti*, 1 Cor. 15, 52. Nunc, cum de Eucharistia agitur, in his item tribus: *Hoc est corpus meum*. Semper

enim hæc quatuor mysteria conjungenda mihi videntur, cùm adversus Calvinistas disputamus denique nobis faciendum, quod ille facere solent, qui dum in mare à piratis, aut in præcipitium à latronibus impelluntur, amplexantur impellentem, et arcem tenent, ut aut impellere desinat, aut in similem ruinam et ipse trahatur. Quod de Eucharistia novi nobis hæretici obijecerint, idem nos illis de Trinitate, idem de incarnatione, idem de resurrectione mortuorum obijcimus, ut aut Eucharistie mysterium labefactare desinant, aut illa simul labefactent; quod si fecerint, nemo non eorum temeritatem et impietatem videat. Ariani, Marcioniste, Manichæi, Origeniste multas in illis, quæ supra posuimus, verbis interpretationes comminiscabantur, ne veram Ecclesie interpretationem reciperent. Lutherani et Calviniste, quia minus etiam illi resistere poterant veritati, innumerabiles in hæc verba: *Hoc est corpus meum* commentis sunt; quas ne recitandas quidem ducimus, quia omnes unum tantum, eademque explicatione refutantur. In eo Calviniste et Zuingiani omnes conveniunt, non propriam, sed figuratam esse locutionem; cum figuram querunt, alii in pane; alii in verbo est; alii in corpore inveniunt. Itaque singula separatim verba excutienda sunt.

Hoc. Omnes et Lutherani, et Calviniste pronomen hoc, pro pane positum esse dicunt, quia panem Christus in manus acceperat, et continuo dixit: hoc, id est, hic panis est corpus meum. Unde Lutherani colligunt et panem in sacramento remanere, quia dixit, hoc, id est, panis, et corpus Christi verè esse, quia dixit, est corpus meum. Calviniste verò panem quidem remanere; corpus verò Christi non verè inesse: quia non dixit hic est corpus meum, sed, hoc, id est, panis est corpus meum: quare cum panis corpus Christi verè esse non possit, et verè maneat; sequitur non esse corpus Christi, nisi figuratè, id est, corpus Christi significare. Utrique hæc unâ syllabâ pariter refelluntur: Lutherani quidem, quia si hoc, accipitur pro pane, cum non dicat Christus, hic est corpus meum, sed hoc est corpus meum, necesse est, aut panem non remanere, si corpus Christi est: sed in illud transmutari, aut corpus Christi in sacramento non esse, si panis manet. Fuertunt in eodem jam olim errore nonnulli ex discipulis Berengarii, quos similibus argumentis ejus seculi auctores refutarunt. Calviniste verò refutabuntur, si probemus pronomen hoc pro pane accipi non posse. Id autem evidentissimis argumentis demonstratur. Primum, si Christus voluit dicere, hoc, id est, panis est corpus meum, quare uno verbo non dixit clarius, hic panis est corpus meum? Id enim verborum continuatio postulabat, *accepit panem, et cum benedixisset, fregit, deditque discipulis suis, dicens*: hic panis est corpus meum. Deinde, cur cum tres evangeliste Matthæus, Marcus, et Lucas, et apostolus Paulus, 1 ad Cor. 11, 24, hujus sacramenti institutionem exposuerunt, et soleant aliis in rebus verbis plerumque discrepare, dum alius obscurius, alius clarius idem dicit, in hæc re eodem omnes verbo

usi sunt: *Hoc est corpus meum*? Cur nemo aut casu, aut consilio, ut sententiam Calvini magis explicaret, dixit, hic est corpus meum, aut hic panis est corpus meum? Obijcient fortassis, quod in aliam sententiam solent dicere, Joannem id explicasse, cap. 6, 5: *Panis quem ego dabo caro mea est*, et D. Paulum, 1 ad Cor. 10, 16: *Panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est*? et cap. 11, 26: *Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis*; et v. 28: *Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et Lucam, qui in Actis, cap. 2, 42, hoc sacramentum fractionem panis vocat*. Possem respondere, quod plerique viri docti et Catholici responderunt, panem vocari, non quòd sit, sed aut quòd fuerit, sicut serpens, in quem virga Mosis conversa fuerat, virga vocatur, Exodi 7, 12, aut quia speciem panis, ut prius referat, sicut vocantur lingue, quæ super apostolos ceciderunt, Act. 2, 3, non quòd lingue essent, sed quòd lingue speciem præ se ferrent; eaque responsio satis esset: sed non cogimur, meo quidem judicio, ullam ejusmodi interpretationem querere. Nego etiam atque etiam illis in locis, qui objecti sunt, nomen panis, aut pro pane, aut pro panis figurâ accipi: non enim panis, sed corpus Christi panis dicitur, quod ex loco Joannis, unde ceteri explicandi sunt, perspicuum est, panis, inquit, quem ego dabo; cum enim dicit, quem ego dabo, clarissimè ostendit se non de pane loqui, sed de carne suâ, quæ excellentiori quodam modo panis appelleretur. Opponit enim se Mosi, et carnem suam manna; opponit etiam carnem suam, quam daturus nobis erat, ut eam ederemus, panibus illis quique, quibus quinquè hominum millia saturaverat, superantibus etiam undecim fragmentorum copiosis, vers. 12, 15. Cùm enim Judæi Christum sequerentur, ut hunc illis panem sæpe daret, ut ipse testatur, vers. 26: *Amen, amen dico vobis, queritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, et saturati estis*, illis panibus, panem hunc, id est, carnem suam opponit; non ergo vocat panem verum panem, sed corpus suum, quod meliore quâdam, et præstantiore ratione panis erat, sicut Joan. 4, 15, 14, dicit Samaritana: *Omnes qui bibit ex hac aquâ, sitiet iterum; qui autem biberit ex aquâ quam ego dabo ei, non sitiet in æternum*, eo enim ipso, quòd dicit, quem ego dabo ei, et quòd eam aquam vere aquæ opponit, apertissimè ostendit se non loqui de verâ aquâ, sed de gratiâ suâ, quæ meliori quodam modo aqua vocatur. Itaque tantum abest ut ex hoc loco Joannis Calviniste, aut Lutherani possint illum contra nos argumentum desumere, et inde potius nos possimus sententiam de transubstantiatione nostram confirmare, non enim solum significat Christus se meliorem panem, id est, carnem suam daturum esse, sed etiam panem daturum non esse, sicut dederat illis qui paulò ante saturati fuerant: illi enim panem hunc opponit: illum ergo non dedit, hunc dedit: ille in Eucharistia non est: hic, id est, caro ejus, est. Ad eundem modum loci D. Pauli et Lucae intelligendi sunt, quod cum ex loco Joannis, tum ex ipsis etiam

auctoribus manifestum est, cum Paulus dicit, panis quem frangimus, indicat se non de pane loqui, sed de corpore Christi, quod sicut Christus ipse, panem appellat. Illa enim descriptio quem frangimus addita est ad distinctionem veri et naturalis panis, sicut apud Joannem verbum illud, quem ego dabo; et cum dicit, quotiescumque manducabitis panem hunc, et sic de pane illo edat, illa adjuncta pronomina hunc et illum ostendunt ipsum non de vero pane, sed de corpore Christi loqui, quod panem appellet, quemadmodum cum Christus dicit: *Qui biberit ex aquâ quam ego dabo*, relativum quam distinguit gratiam Christi à verâ aquâ: cum autem dicit Lucas frangi panem, idem significat, quòd D. Paulus. Dicit aliquis, corpus Christi non frangi, sed panem. — Respondeo corpus Christi dici frangi, cum datur, quia nomine panis appellatum fuerat, et à prophetis etiam significatum, et panis proprium est frangi, quamvis corpus ipsum verè non frangatur; sicut gratia Christi verè non bibitur, et tamen loquens de eâ Christus dicit: *Qui biberit ex aquâ quam ego dabo ei*, nimirum quia gratiam suam aquam vocaverat, et aqua bibitur. Tertium argumentum quo probare possimus pronomen hoc non accipi pro pane est, quòd, ut Latine, sic et Græcè diversi quam panis generis sit, panis, ἀρτος, masculini, τὸ σῶμα hoc, neutrius; non ergo ad panem referri potest, cum quo genere non convenit. Dicent Calviniste pronomen illud Græcum, σῶμα, et Latinum, hoc, non adjectivum esse, sed substantivum, quod et multi Catholici dixerunt; idèoque opus non esse ut cum pane genere conveniat; sed hunc esse sensum: Hoc quod vobis de est corpus meum, sed illud quod dabit erit panis. Primum hoc tenemus, pronomen hoc non distinctè accipi pro pane, sed argumentando obtinendum esse, ut pro illo sumatur. Deinde si substantivum est, cur potius non sequamur interpretationem Christi: Hoc quod vobis de est corpus meum, quam Calvinistarum somnium: Hoc quod vobis de est panis? Præterea, ut concedamus substantivum esse, cur vulgarem potius Catholicorum explanationem, quæ naturæ pronominis nullò magis convenit, non sequamur, ut pronomen hoc neque pro pane, neque pro corpore Christi sumatur, sed tantum significet id, quod Christus daturus erat, ei, ut vocant, individuum, vagum sit? quanquam ego quidem omnia vis viribus contentendo adjectivum esse, neque ullâ ratione substantivum esse posse, aut prolixiè re quia pro corpore Christi accipi. Minime dubium est quia eodem modo hoc pronomen sumendum sit, cum de pane Christus dicit: *Τὸ σῶμα ἐστὶ τὸ σῶμα μου, hoc est corpus meum*, et cum de sanguine dicit: *Τὸ αἷμα ἐστὶ τὸ αἷμα μου, hic est sanguis meus*. Cum autem de sanguine dicit *τὸ αἷμα ἐστὶ τὸ αἷμα μου, hic est sanguis meus*, pronomen non refertur ad vinum, sed ad sanguinem, quod ex Luca et Paulo manifestum est, qui pronomen cum sequenti, non cum precedenti conjunxerunt dicentes: *Τὸ αἷμα, τὸ ποτήριον*: ergo et cum dicit: *Hoc est corpus meum, illud, hoc, non convenit cum precedenti pane, sed cum sequenti corpore; nec*

substantivum, sed adjectivum est, quia sicut illud cum sequenti *calix*, ita hoc cum sequenti *corpus*, ut adjectivum cum substantivo conjunctum est, ideoque non potest panem, sed corpus Christi demonstrare. Hoc Hieronymus, aut noster, quisvis fuit, vetus interpretis recessimus vidit, quia non dixit loquens de sanguine : Hoc est sanguis meus, quemadmodum dicendum illi erat, si pronomen *τοῦτο*, hoc, substantivè positum esse putasset, sed dixit : *Hic est sanguis meus*, adjectivè convertens, quod D. Thomas pius, doctus, subtilis et circumspectus interpret non animadvertit, ejusque vulgaris opinionis auctor existit, pronomen, hoc, substantivum et individuum, vagum esse. Ergo est, dicit aliquis, tautologia; nam si hoc accipitur pro corpore, perinde est ac si Christus diceret : Hoc corpus meum est corpus meum. Hoc argumentum valde miror homines etiam doctos à recta sententiâ dimotos fuisse; nec enim novum est, sed usitatum imò, ut dialectici docent, necessarium, ut in omni verà propositione subjectum et attributum pro eodem accipiantur; tamen non omnis propositio vera tautologica est, quia tautologia non in acceptione, quam dialectici suppositionem vocant, sed in significatione consistit, quando subjectum et attributum non solum pro eodem accipiuntur, sed idem etiam significant, nec idem solum significant, sed eodem etiam modo; nam animal rationale est homo, non est tautologia, sed vera, recta et prudenter enuntiata propositio; quamvis animal rationale et homo et pro eodem accipiantur, et idem prorsus significant, quia idem quidem, sed non eodem modo significant; homo enim totam naturam, animal rationale eandem naturam, sed distinctè, et per partes declarat. Si quis diceret: Animal rationale est animal rationale; homo est homo, is ineptam committeret tautologiam; eodem modo si Christus dixisset: Corpus meum est corpus meum, tautologiam usus fuisset; cum autem dicat: *Hoc est corpus meum*, quamvis hoc pro ipso corpore Christi accipatur, idemque significet, tautologia non est, sed rectissima et usitatissima locutio; quia idem non eodem modo significat; *corpus meum* significat corpus Christi distinctè; ac nominatim, hoc non nominatim, non distinctè, sed, ut ita dicam, mutè; quemadmodum Galli solent dicere, cum aliquis ita adversus alium locutus est, ut non appellaverit, sed hominem descriperit, non nominavit illum, sed digito demonstravit; quod perinde est ac si nominasset; ita vulgò loquimur: Hic est frater meus, ubi pronomen, hic, nec pro aliâ re quam pro fratre meo accipitur, nec aliud eo loco significat, quamvis non eodem modo; nam cum voco fratrem meum, nomino; cum dico hic, non nomino, sed, quod idem valet, digito ostendo; si quis autem diceret: Hoc est frater meus, virgis cadentes esset, quod præter consuetudinem Latini sermonis loqueretur. Nec minus absurdè Christus locutus fuisset, si dixisset: *Hoc est corpus meum*, hoc substantivè posito, quamquam in corpore, quia idem genus est, absurditas non apparet; in sanguine apparet, si dicit: Hoc est sanguis meus; quis enim

homo prudens ita loqueretur? Quanquam scio Cyprianum alicubi ita vertisse; sed sunt qui locum corruptum putant. Ita Scriptura loqui solet: *Hic est filius meus dilectus*, Matth. 3, 17; *hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus*, Hebr. 9, 20, et multa similia. Dicit aliquis: Cum pater dicit: *Hic est Filius meus*, illud, hic, accipi pro homine, potest dicit: hic homo est filius meus; fieri fortasse quis. Quid autem dicit homo iste acutus de hac propositione: Hic est homo, cum hominem ostendo? pro quo dicit pronomen hic positum esse, nisi pro homine? nec enim pro animali positum est, quasi dicam: Hoc animal est homo, cum genus discrepet. Quam certum igitur et perspicuum est in hac oratione: Hic est homo, aut: Hic est panis, pronomen hic pro aliâ re quam pro homine et pro pane, qui loco attributi positus est, accipi non posse; tam certum atque perspicuum est homini mediocriter docto evangelistarum contextum Græcè legenti pronomen *τοῦτο*, hoc, pro aliâ re quam pro Christi corpore non poni; sic enim habet, vers. 26: *Αὐτὸν δὲ ἴδοντες τοὶ ἀποστόλοι καὶ εὐλογοῦντες τὸ ἄρτον, καὶ εὐδοκοῦντες ἡδονοῦντες, καὶ εἶπε: Δάθετε, φάγετε, τοῦτο ἔστι τὸ σῶμα μου.* Omnes ergo alias non solum hæreticorum, sed etiam quorundam Catholicorum in hoc pronomen interpretationes constantissimè rejicio; hanc unam firmissimè teneo, quæ ex Lucâ et Paulo certissimis argumentis confirmatur, et Matthæi et Marci Græco contextui sola consentanea est, et à nostro vetere interprete expressa, et quæ catholicam de presentia corporis Christi in Eucharistiâ sententiam maxime corroborat. Quod in scholis objici solet, cum Christus pronomen illud pronuntiavit, nondum ejus corpus in sacramento fuisse, itaque non potuisse pronominè illud demonstrari, rectè in ejusdem scholis, ubi conflatum argumentum est, etiam dissolvitur: in ejusmodi propositionibus, quæ practicæ sunt et efficaciæ, hæc pronominâ demonstrare solere id quod nondum est. sed per ipsam orationem fit, eaque finita erit. Cum Deus ex limo terre hominem finxit, rectè verèque dicere potuisset sumpto in manus limo, hic est homo, sicut Christus dixit: *Hoc est corpus meum*, et cum ex costâ mulierem fabricavit, sumptâ costâ dicere potuit, hæc est mulier, quamvis cum pronuntiasset pronomen hæc, nondum fuisset mulier, nec significasset, si ita locutus fuisset, limum esse hominem, et costam mulierem, sed limum in hominem, costam in mulierem converti. Ita cum Christus dicit, accepto pane: *Hoc est corpus meum*, quamvis ejus corpus nondum illic esset; tamen quia statim futurum erat, illud eo pronominè demonstrat, nec significat panem, quem acceperat esse corpus suum, sed mutari in corpus suum, quemadmodum si in Canâ Galilææ, cum aquam in vinum mutavit, ostensam aquâ dixisset: Hoc est vinum, nec illud hoc aquam, sed vinum ostendèret; nec sensus esse: aquam esse vinum, aut vinum significare, sed illo verbo in vinum esse conversam. Quod exemplum eò magis est ad rem, de quo agimus, hæc commodatum; quod ex alio simili Christi facti sumptum sit, et quod eo veteres auctores ad prolongandam

explicandamque hujus sacramenti fidem usi fuerint, ut Cyrillus Jerosolymitanus, catech. 4 mystagoga.
 Est. Ex his, que de pronominè hoc dicta sunt, eorum error facile refellitur, qui putant verbum est accipi pro significat; quam ad rem nimia quâdam diligentia multa de Scripturis sacris exempla accumulare student. *Petra*, inquit, erat Christus. Agnus erat pascha, et sexcenta alia, quæ passim jactare solent. Ego omnem istam exemplorum telam uno verbo præcidam. Nego verbum substantivum, aut Latine, aut Græcè, aut Hebraicè, aut ullâ prorsus in linguâ quam ego noverim, aut in sacris Litteris, aut apud alium ullum auctorem, etiam apud istos ipsos hæreticos pro verbo significat, accipi solere, aut etiam posse; hominesque imperitissimos qui id dicant esse affirmo. Nam in omnibus illis figuratis locutionibus, quæ ab istis afferuntur, aut ab alio homine afferri, vel excogitari possunt, si quæ figura est, non hæret in verbo est, sed est in subjecto, aut in predicato; cum dico, agnus est pascha, figura est in nomine Paschæ, quod nomen sumitur non propriè pro transitu, sed pro agno, qui transitum significabat; cum ostensâ Herculis imagine dico, hic est Hercules, figura non est in verbo est, sed in nomine Herculis quod cum verum et vivum Herculeum naturâ suâ significet, hic pro Herculis figurâ positum sit; verbum enim est semper substantiam aut, ut subtilis ille philosophus docuit, solam extremorum unionem significat, et ita qui verbo substantivo figuram affligunt, ad grammaaticorum verbera mittendi essent, qui, cum multa verborum simplicium, et compositorum figurarum genera esse dicant, nemo unquam eorum dixit in verbo substantivo figuram reperiri, sed aut in subjecto, aut in predicato, aut in verbis non substantivis, ut ridet ager, luxuriat seges. Itaque videamus, an in nomine corporis figura sit. Nam in aliis duobus verbis certè non est.
 Corpus meum. In corpore, qui nullam non videt esse figuram, laud scio, an ullos mentis oculos habeat; si enim in corpore figura est, non accipitur pro vero corpore Christi. At pro vero Christi corpore accipi ex adjunctis manifestum est. Apud Lucam, cap. 22, 19: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur.* Primum non dixit, quod vobis datur, sicut dicendum erat, si figuratum dedisset corpus, sed quod pro vobis datur; dabat igitur illis aliquid quod pro ipsis offerretur in peccatorum expiationem, qualis profectò figura corporis esse non poterat: solum enim verum Christi corpus pro nobis datum est. Posset calvinista aliquis dicere sensum esse hoc est corpus meum; id est, figura corporis mei, quod pro vobis tradendum est. Huic sensui repugnat, quod nullus evangelista neque de corpore, neque de sanguine loquens futuro usus sit tempore; sed omnes tres evangelistæ, et præterea Apostolus Paulus præsentem utantur: *Quod pro vobis datur, qui pro vobis funditur.* Quod si præsens pro futuro positum esset, aliquis profectò eorum futuro usus esset; nec enim eas eadem omnes figurâ usus esse credendum est. Possunt etiam dicere, quod quidam etiam eorum jam dixerunt, aut tempus præsens

accipi pro futuro, aut si pro presenti accipitur, sensum esse, quod pro vobis datur, id est, dari incipit, et pro vobis funditur, id est, incipit fundi, quia initium jam passionis erat. Primum apparet hæc esse commenta, et confugia hominum nescientium quam in portem se convertant, deinde utrumque commentum uno D. Pauli verbo refutatur, *τοῦτο μου ἔστι τὸ σῶμα τὸ ὑπερ ὑμῶν κλυδωνεῖται, hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur*, quod de corpore Christi in cruce dici non potuit, quia sacramentalem locutionem esse constat; hic enim oportet Calvinistas sacramentalem locutionem recognoscere; non ubi non est fingere. Diximus supra hoc eodem versu corpus Christi dici frangi, quatenus sub panis specie, et sacramento est, quia panis frangitur; itaque extra sacramentum frangi non dicitur, ac ne in cruce quidem, ubi etiam D. Joannes tanquam mysterium adnotat latronibus crura confraeta fuisse, Christo non fuisse, quia scriptum erat, Exodi 12, 46: *Os non comminebitur ex eo.* Joan. 19, 36. Deinde cum D. Lucas et Paulus de calice loquantur, ita scribunt: *Τοῦτο τὸ ποτήριον ἢ κώνειον διαθήσκω ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, hoc est poculum novum Testamentum in meo sanguine, quod pro vobis effunditur*; sic enim veteres voluimus, ut ambiguitatem tolleremus quæ in nostrâ versione est, in quâ non apparet, utrum illud, qui pro vobis effunditur, ad calicem an ad sanguinem referatur. Græcè verò dubium non est ad calicem esse referendum, quia sanguis est in tertio casu, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν, qui funditur; aut si id participio passivo exprimi posset, fusus, in nominativo, quemadmodum si Latine veteres, hic est calix novum Testamentum in meo sanguine pro vobis fusus; manifestum utique esset effusionem non ad nomen sanguinis, sed ad nomen calicis esse referendam. Quanquam calix effundi non dicitur, nisi quia qui intus est liquor effunditur; id tamen nihil refert, hoc nobis satis est, quod inde evidentissimè probatur non agi de effusione sanguinis in cruce, sed in sacramento, cum calix pro nobis dicitur effundi, qui non in cruce, sed in sacramento fusus est. Quo autem sensu aut calix, aut sanguis Christi in sacramento fundi dicitur, vers. 28 explicabimus. Præterea qui hæc ad crucem referant, vim et artificium verborum Christi non intelligunt. Acceperat Christus panem, benedixerat, fregerat, porrigebat apostolis dicens: *Hoc est corpus meum*; addit, *quod pro vobis datur.* Quis non videt his extremis verbis vim, pretium et fructum ejus rei quam porrigebat commendare voluisse, et ut comicus ille dixit (Terent. in Euvacho), *orare manus verbis*? Dabat enim corpus suum non apertum, sed sacramento celatum; poterant apostoli existimare se solum panem accipere sibi ventri profuturum, et minori quam par erat habere in pretio. Christus affirmat se non panem, sed corpus suum dare, et corpus suum, quod pro ipsis tunc oblatum remissionem illis peccatorum offerret. Non commendat fructum crucis de qua non agebat, sed fructum sacramenti de quo agebat. Objicit aliquis quod Matthæus, Marcus, cum de calice loquantur, non dicant: *Qui pro vobis effundetur.*

sed: *Qui pro multis effundetur*, quasi non ad solos apostolos, sed ad omnes, aut ad multos alios Christus verba dirigeret; quare non posse Christum de solo Eucharisticæ fructu loqui, sed ad crucem positus ejus orationem pertinere. Hanc objectionem versus 28 omnino dilucemus, ubi probati sumus illud, *pro multis*, idem esse atque *pro vobis*, ut Lucas et Paulus dixerunt. Nam et apostoli qui aderant multi erant; sed quia Judæ, qui unus erat ex illis, corpus et sanguis suus nihil profuturus erat, aut ipse Christus, aut, quod ego magis credo, evangelistæ Matthæus et Marcus, ut id applicant, non dixerunt *pro vobis*, ne omnes comprehendere viderentur, sed *pro multis*, ut aliquis exceptus significaretur. Præterea quemadmodum de corpore omnes evangelistæ dicunt: *Hoc est corpus meum*, ita de calice Lucas et Paulus dicunt: *Hic est calix*; apud Lucam autem et Paulum nomen calicis non potest accipi figuratè; ergo apud evangelistas, et apud eundem Paulum nomen corporis figuratè accipi non potest. Quòd autem nomen calicis figuratè non accipiatur, ex eo quod paulò ante adnotavimus, manifestissimum est. Ipse enim calix dicitur fundi: ergo verus calix est; sed quia dicit: *Hic est calix in meo sanguine*, quod perinde est ac si diceret: *Hic est calix sanguinis mei*, idem est quod Lucas et Paulus dicunt: *Hic est calix in meo sanguine*, et quod Matthæus et Marcus dicunt: *Hic est meus sanguis*. Solent Calvinistæ hunc nobis locum passim objicere, sed non poterant ullam movere lapidem, qui majorem super illos ruina traheret. Vapidebantur: Hanc orationem: *Hic est calix*, constat figuratam esse; ergo et illa: *Hoc est corpus meum*, figurata est. Nos contra: Hanc orationem: *Hic est calix*, constat figuratam non esse; ergo illa: *Hoc est corpus meum*, figurata non est. Videndum quis opinionem suam melius probet. Ostendant illi ubi figurà sit. In verbo est? Jam docuimus esse non posse: in nomine calicis? ergo non accipitur pro vero calice sed pro figurà calicis; quemadmodum dicunt illi corpus non accipi pro vero corpore, sed pro corporis figurà. At hoc imperitè, absurdè et ridiculè dictum est; verum enim calicem Christus porrexit. At dicunt figuratè nomen calicis accipi, quia pro sanguine ponitur; hoc etiam absurdus est: primum, quia perinde esset ac si Christus diceret: *Hic calix, id est, meus sanguis, ut illi interpretantur, est meum testamentum in meo sanguine*; quid ineptus dici potuit? Deinde, quia, si figura in nomine calicis esset, eadem utique esset quam in nomine corporis esse dicunt. At in corpore hanc dicunt esse figuram, ut nomen corporis pro figurà corporis accipiatur; ergo et in calice, si figura est, hæc est, ut nomen calicis pro figurà calicis positum sit. Denique, si figura est in calice, certè in sanguine non est; quæ enim esset absurditas: *Hic est calix sanguinis mei, id est, figura calicis, figura sanguinis mei*? Ad hunc enim modum eorum sententia oratio esset necessariò resolvenda. Deinde, si figura esset, ea esset quam in illà sua tam decantatà oratione esse dicunt: *Petra autem erat Christus*; at in illà aut nulla figura est, aut non est in nomine Christi, sed in

nomine petre; nec enim sensus est, ut omnes Calvinistæ mirà semper ignorantia putaverunt, petram esse figuram Christi, sed Christum esse petram; transposita enim verba sunt: *Petra autem erat Christus*, pro: *Christus autem erat petra*; itaque nomen petre non subjectum, sed attributum est, ut ex circumstantiis perspicuum est: *Bibebant autem de consequente eos petra*, 1 ad Cor. 10, 4; non consequentur autem eos vera petra, sed Christus; petra enim immobilis manebat. Christus eos antecedebat, et eum illis ea potum dabat; hoc est, *bibebant autem de consequente eos petra*; *petra autem erat Christus*; id est, Christus erat petra illa de qua bibebant, quæque eos consequebatur. Cujus transpositionis causa fuit, quòd soleant Hebræi ultimum verbum procedentis orationis initio sequentis ponere: *In principio creavit Deus cælum et terram; terra autem erat inanis*, Genes. 1, 1. *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*; sic quia dixerat: *Bibebant de consequente eos petra*, repetivit nomen petre: *Petra autem erat Christus*. Figura ergo si qua est, non est in nomine Christi, quod pro vero Christo, non pro ejus figurà positum est, sed est in nomine petre, quia Christus non verè erat petra, sicut non verè vitis, non verè leo, sed similitudine quòdam, quia Ecclesia fundamentum erat. Ea autem figura non est quam in his verbis: *Hoc est corpus meum*, Calvinistæ esse dicunt, id est, hoc est figura corporis mei; sensus enim esset: Christus erat figura petre, quod absurdissimum est; itaque conceditur illa super hanc petram edificata, quæ omnes docti, indocti Calvinistæ esse defendere solebant, Deinde quis dubitat eodem modo hoc loco nomen corporis accipiendum esse, quo apud Joannem, capite 6, 51, nomen carnis accipitur? *Panis quem ego dabo, caro mea est*. Certum enim est quòd illic promiserat hic tradidisse, et nomen panis declarat, quod non accipitur pro corpore Christi, nisi quatenus sub specie panis datur: nam quod isti negant agi illo capite de Sacramento, tam impudenter negant, ut opus non sit hoc loco refutare, et est à multis viris doctis integris etiam scriptis libris refutatum; et ipsi ex eodem cap. nobis objiciunt illud: *Caro non prodest quidquam*, quasi Christus agat de sacramento. Illic autem nomen carnis non potest accipi, nisi pro verà carne; nec enim figura est, sed in pane est, neque vocat panem carnem suam, sed carnem suam panem, quasi dicat: *Caro mea est panis ille quem ego dabo*. Opponit enim, ut diximus, panem illum verò et naturalis panis; ergo, cum dicit: *Hoc est corpus meum*, nulla in corpore figura est, sed nomen corporis verum significat corpus Christi. Et verò, si Christus dixisset: *Hic panis est corpus meum*, ut illi, si non verbis, sensu dixisse putant, tamen non possemus interpretari, ut illi interpretantur: *Hic panis est figura corporis mei*, sed: *Hic panis est verum corpus meum*, non tamen verè panem, sicut apud Joannem ita interpretatur esse est: *Panis quem ego dabo, caro mea est*; vera quidem caro, sed non verus panis. Ad hæc, si figuratè Christus his verbis locutus fuerat, mirum profectò est neminem

evangelistarum, aut D. Paulum, qui omnes eandem hujus sacramenti institutionem narraverunt, figuram exposuisse, maximeque cum scirent non multò ante tempore Capernahtas simili oratione offensos fuisse, Joan. 6, 60, et cum soleant evangelistæ in rebus multò minoris momenti quod aut figuratè, aut obscurè à se vel ab aliis dictum est, explicare. Dixerat Christus, Joan. 2, 19: *Solvite templum hoc, et in tribus diebus reedificabo illud*. Figuratè corpus suum templum appellaverat, nec erat magnooperè necessarium ut id intelligeremus; explicavit tamen idem Joannes, v. 21: *Ille autem dicebat de templo corporis sui*. Dixerat, Matthæi 12, 52: *Si exaltatus fuero à terrâ, omnia traham ad meipsum*, ubi nulla figura, sed obscuritas tantum in dicto erat; explicat tamen Joannes, v. 55: *Significans, inquit, quâ morte esset moriturus*. Dixerat, Matthæi 16, 6: *Caveat à fermento Pharisæorum*, quod et obscurè, et figuratè dictum erat; Christus ipse explicat vers. 11, 12: *Quare non intelligitis quia non de pane dixi vobis: Caveat à fermento Pharisæorum et Sadducæorum? Tunc intellexerunt quia non dixerit, cavendum à fermento panum, sed à doctrinâ Pharisæorum et Sadducæorum*. Dixerat apud Joannem, 15, 1: *Ego sum vitis vera*; exponit v. 4: *Sicut palme non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis*. Appellaverat D. Paulus Ecclesiam corpus Christi, ad Coloss. 1, 21: *Adimpleo quæ desunt passionum Christi in carne meâ pro corpore ejus*; figura erat pro corpore, non enim pro vero et naturali Christi corpore sumebatur, explicat statim, *quod est Ecclesia*. Quis credat, si similis hoc in nomine corporis figura esset, neminem ex quatuor evangelistis et à apostolo Paulo, aut casu aut consilio explicatum fuisse? Præterea, cum Christus dixerit se apostolis corpus suum dare, et solerent in rebus multò clarioribus dubitare si aut obscurè, aut per figuram dicit essent, cur nemo eorum de hæc locutione dubitavit? Si figurata erat, cur nemo interrogavit Christum quid sibi vellet? Dubitaverant de parabola seminis et seminantis, Matthæi 15, 5; explicat illis Christus eodem non interrogantibus versu 18. Dubitaverant etiam capite, v. 56, de parabola zizaniorum; interrogant Christum, et ab eo interpretationem eliciunt, versu 5. Sanè, si figuratè Christus locutus fuisset, et figuram non explicasset, dubios et multis erroribus expositos apostolos reliquisset; præsertim cum hæc illius novissima ferè verba fuerint, quæ oportebat esse quam clarissima; quæ enim prudens testator ultimam suam voluntatem obscuris aut figuris declarat verbis? Ad hæc, locus D. Pauli 1 ad Cor. 11, 27, manifestissimus est: *Itaque quicumque manducaverit panem hunc, et biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis et sanguinis Domini*; cur rei sunt, si verum corpus verumque sanguinem non accipiunt? Solent dicere Calvinistæ reos esse corporis et sanguinis Domini, quia etiamsi verè non sumant, sumunt figuram, eamque injuriâ afficiunt, aut in figurâ corporis et sanguinis corpus ipsum et sanguinem inhonestè et irreverenter tractant. Hoc à nobis fortassè dici pos-

set; ab illis non posset, qui nec sacramenta ullam reverentiam debent putant, et nos ridet quòd dicamus eundem honorem imaginibus atque rebus per imagines significatis tribuendum esse, et exemplum quo uti solent aptum non est: Si quis, inquit, regis sigillum in terram projecerit aut perfringerit, reus læsæ majestatis esset. Nam ponunt pro certo quod probandum erat, sacramenta esse sigilla; quod nullis à nobis argumentis in scholis theologis refutatum est. Proponant igitur exemplum in regis imagine; an si quis erga eam minùs se rectè habeat, læsæ majestatis reus erit? sanè non erit, aut concedendum illis est, quod tantoperè negant, etiam imaginibus rerum significatarum honorem exhibendum. D. Paulus cur qui indignè manducat et bibit reus sit corporis et sanguinis Domini, rationem reddit: *Non judicamus, inquit, v. 29, corpus Domini*; propterea enim judicium sibi manducat et bibit, quia reus est corporis et sanguinis Domini; propterea reus est corporis et sanguinis Domini; quia corpus Domini non judicatur, id est, non aliâ reverentia quam alium panem accipit: loquitur igitur de vero corpore et sanguine Christi. Adde quòd in Scripturâ tribus tantum modis corpus Christi dici reperimus, primum propriè pro naturali et vero corpore Christi; secundo metaphoricè pro Ecclesiâ, ad Coloss. 1, 24; tertio pro Evangelio aut veritate veteribus figuris respondente, ibid., 2, 16, 17: *Nemo ergo vos judicat in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomenia, aut sabbatorum quæ sunt umbra futurorum; corpus autem Christi, et plures acceptiones non invenimus*. Itaque hoc loco cum neque pro Ecclesiâ neque pro Evangelio sumatur, usus Scripturæ docet nos pro vero et naturali corpore esse sumendum. Res denique cujusvis hominis errore non occupati judicio relinquatur; si Christus voluisset dicere se dare verum corpus et sanguinem suum, utrum clarius, aperitius, explicatius, distinctius dicere potuisset, quam dixit: *Hoc est corpus meum*, et: *Hic est sanguis meus*? Cur ergo quòd clarissimè dictum est, nec credere cogamur, figuris obscuramus?

Argumentatur Calvinus contra alios sibi similes hæreticos, qui Christum solum figuram dedisse dicunt: *Si Deus, inquit (lib. 4 Inst., c. 47), nec fallere, nec mentiri potest, consequens est ipsam omnia, que illis significat verè implere ac præstare; necesse est igitur nos in eorundè verè corpus et sanguinem Christi recipere*; et in Commentariis (in Harmoniâ Evang.): *Frustra juberet suos Dominus panem edere, corpus suum esse affirmans, nisi effectus verè ad figuram accederet; etsi enim nihil illuc præter panem cererimus, non tamen frustratur nos vel ludit, qui animas nostras suscipit: carne sua alendas; igitur, non signo tantum monstratur, sed verè quæque exhibetur carnis Christi manducatio*. Argumentatur, inquam, Calvinus adversus Zuinglianòs, quia Christus mentiri non potuit, aut non fallere atque deludere, non figuram solum, sed verum corpus et sanguinem suum nobis dare; et nos ex ejus argumento contra illum argumentemur: Christus mentiri non potuit, aut nos fallere atque deludere; ergo, cum dixit: *Accipite, et manducate, hoc est corpus*

meum, non solum sacramentum, sed verum etiam corpus sum dedit; et rursum quia non dicit: Hoc erit corpus meum, cum manducabitis, sed: Hoc est, sequitur sub illo sacramento, quod dabit, corpus sum dedisse. Diximus initio lujus disputationis hoc mysterium non esse ab aliis Trinitatis Incarnationis et Resurrectionis mysteriis sejungendum; nunc verò non straudium est hoc eodem jure et, si fieri potest, etiam meliore nos credere, et sine ullis figuris interpretari, quam Calviniste cetera credunt. Illic enim, ut probavimus, nullam illi figuram reperire possunt, in aliis mysteris veteres heretici reprobabant, et ex Scripturis confirmabant: Ego et Pater unum sumus, interpretabantur Ariani unum non naturā et essentia, sed concordia consensioneque voluntatum; probabant Scripturis: *Multitudinis autem credentium erat cor unum et anima una.* Act. 4, 32: et: *Ut omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me, et ego in te.* Joan. 17, 21. Quid ad speciem tam probabile Calviniste ex Scripturis proferre possunt, ut hanc orationem: *Hoc est corpus meum*, figuratum esse doceant? *Et verbum caro factum est.* Joan. 1, 14, Marcioniste et Manichei per figuram exponebant, id est, similitudinem carnis accipit; id etiam Scripturis probare videbantur. Rom. 8, 5: *Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, de peccato damnavit peccatum;* et ad Philippens. 2, 6, 7: *Qui cum in formā Dei esset, non rapinam arbitrat, ut esse se aequalem Deo, sed semetipsum exaniavit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo.* Quis triumphos ageret Calviniste, quos contra nos clamores tollerent, si aliquem in sacris Litteris locum reperirent, ubi Christus formam aut similitudinem corporis sui nobis dedisse diceretur? Mortuos resurrecturos esse figuratē etiam Origeniste intelligebant, non quod eadem resurrecturi essent carne, sed quod aliā induendi, non verā, non corporeā sed celestis et spiritalis, eodem planē modo quo isti dicunt nos sumere quidem corpus Christi, sed spiritaliter. Probabant illi ex D. Paulo, 1 Cor. 13, 44: *Seminatur corpus animale, surgit corpus spirituale,* et rursum, 1 Cor. 15, 50: *Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt.* Allegabant alii expressa, ut videbantur Scripturę testimonia, quibus futura resurrectio negari videretur; Job. 14, 12: *Homo, cum dormit, non resurgit, donec atteratur calum;* non evigilabit, neque conserget de somno suo; et Psalm. 77, 39: *Spiritus vadens et non rediens;* et Psalm. 48, 12: *Spectra corum domus eorum in eternum.* Quid Calvinista facerent, si aliquod Scripturę testimonium haberent ubi diceretur corpus Christi non dari, sicut illis in locis dicit videtur mortuos non esse resurrecturos? At his veterum hereticorum testimonis recē Catholici respondebant. Rectē quidem: sed rectius et facilius nos omnibus testimoniis que Calviniste ad probandam figuram suam afferre solent, ut paulō post apparebit. Denique mirum est interpretationem istam Calvinistarum nemini post apostolos in mentem veuisse, nisi Berengario, et nescio an Bertramo, à nemine

receptis, à totā statim Ecclesiā condemnatis.

Nos veterum Patrum sententiam interpretationemque sequi proletemur; quod, ut appareat, non omnia (nec enim caperent commentari), sed illustriora quaedam eorum testimonia proponemus. Justinus, apologeticus 2 pro Christianis: *Non, inquit, in commune panem, nec ut commune potum hoc accipimus; sed quemadmodum per verbum Dei incarnatus Jesus Christus Servator noster, et carnem et sanguinem salutis nostrę causā habuit, sic et per orationem verbis ipsis, cibum, in quo gratiæ actus sunt, ex se ipsis accipit, ex quo sanguis et carnes nostrę per transmutationem mutantur, illius ipsius incarnati Jesu et carnem et sanguinem esse edocui sumus; ita enim apostoli in suis commentariis, que Evangelia vocantur, nobis tradiderunt. Ita docet Justinus, sed panem et vinum in corpus et sanguinem Christi converti; sicut in carnem et sanguinem nostrum, cum edimus et bibimus, converti solet. Cyprianus, in lib. de Cænā Dominicā: *Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effugit, sed natura mutatus, omnipotentia verbis factus est caro.* Soleo ridere, cum Calvinistas hanc Cypriani sententiam interpretantur audio: *Naturā, inquit, mutatus, id est, una, quia nunc est sacramentum, ante non erat.* Scilicet ea mutatio tam difficilis erat, ut omnipotentia verbis, ut ait Cyprianus, opus esset. Cyrillus Hierosolymitanus, catechesi 4 mystagogica: *Fecerat ex aqua vinum, quod est sanguini propinquum, in Cænā Galilee, salā voluntate, et non erit dignus cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutavit? Si enim ad nigritas corporos invitatus stupendum miraculum operatus est, an non multo magis corpus et sanguinem suum filius possit dedisse illum constebimus? Quare omni cum certitudine corpus et sanguinem Christi sumamus; nam sub specie panis datur tibi corpus, et sub specie vini datur tibi sanguis, ut sumpto corpore et sanguine Christi, efficiaris et comparticeps corporis et sanguinis. Sic *χρησις τοῦ ποτηρίου, id est, Christum in nobis ferimus, atque ita, ut B. Petrus dicit, 2 Epist. 1, 4, c. divine nature con-
sortes efficiemur;* et eadem catechesi 4, sub finem: *Qui videtur panis, non est panis, etiamsi gustu ita appareat, sed corpus Christi, et quod videtur vinum, non est vinum, etiamsi gustu id velis, sed sanguis Christi.* Eusebius Emisenus, hom. 5 de Pascha: *Invisibilibus sacerdos visibiles creaturas in substantiali corporis et sanguinis sui verbo suo secretā potestate convertit; et rursum: Nec dubitet quisquam primarias creaturas nisi potentie, presentia majestatis in Dominicis corporis pressire posse naturam, cum ipsum hominem videat artificium celestis misericordie, Christi corpus effectum; et sub initium hom.: Recedat omne infidelitatis ambiguum quandoquidem qui auctor est muneris, ipse testis est veritatis. Hilar., lib. 8 de Trinitate: *De veritate carnis et sanguinis non relicti est ambiendi locus; nunc enim et ipsius Domini professione, et fide nostrā verē caro est, et verē sanguis est, et hæc accepta atque haurita id efficiunt, ut et nos in Christo, et Christus in nobis sit. Anne hoc veritas non est? contingat illis planē verum esse, qui Christum Jesum verum esse Deum negant; et****

ergo in nobis ipse per carnem, et sumus in eo, dum secum hoc, quod nos sumus, in Deo est; et infra: *Quid autem in nobis naturalis hæc unitas sit, ipse ita testatus est, Joan. 6, 56: Qui edit carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo.* D. Chryst. 85, hom. in hunc locum: *Credamus, inquit, ubique Deo, nec repugnemus ei, etiamsi sensui et cogitationi nostrę absurdum esse videatur, quod dicit: superet et sensum et rationem nostram sermo ipsius, quod in omnibus, et præcipuē in mysteris faciamus, non illa que ante nos jacent solummodo aspicientes, sed verba quę ejus euntes; nam verbis ejus falli non possumus, sensus verò noster deceptus facillimus est; illa falsa esse non possunt, hic sæpius atque sæpius fallitur. Quoniam ergo de hoc dixit: Hoc est corpus meum, nulla teneamus ambiguitate, sed credamus, et oculis intellectus id perspiciamus. Hęc Chrystostomus verba et alia ejusmodi, que apud illum passim reperiuntur, cum adeo dilucida sint ut nullā interpretatione obscurari possint, tamen non puduit quendam hæreticorum interpretem verba, que statim sequuntur, suis ad hunc locum Commentariis inserere, quasi D. Chrystostomus in eorum etiam esset sententiā. Nihil, inquit, sensibile traditum nobis à Christo, sed rebus quidem sensibilibus, omnia verò, que tradidit, insensibilia sunt. Illic enim bonus iste interpret colligit sententiā Chrystostomi corpus Christi non sumi à nobis, nisi spiritaliter. Atqui oportebat videre hominem acutum, quod proximis verbis Chrystostomus dixisset: *Quoniam ergo ille dixit: Hoc est corpus meum, nulla teneamus ambiguitate, sed credamus, et oculis intellectus id perspiciamus; nihil enim, inquit, sensibile traditum nobis à Christo, id est, nihil sensu judicandum, sed oculis intellectus et fide comprehendendum. Docet ergo Chrystostomus asinos istos non debere solo, ut faciant, sensu de corpore Christi judicare. Ambrosius, in lib. de his qui mysteris initiantur, cap. 9: *Fortē dicas: Alind video, quomodo tu mihi asseris quod Christi corpus accipiam? et hoc nobis adhuc superest ut probemus. Quantis igitur nitimur exemplis, ut probemus non hoc esse, quod natura formavit, sed quod benedictione consecravit, majoremque vim esse benedictionis quam naturę? quia benedictione etiam ipsa natura mutatur. Virgam tenebat Moyses; projecit eam, et facta est serpens. Rursus apprehendit eandem serpentis, et in virgā naturam revertitur. Vides igitur prophetica gratiā hic mutatam esse naturam, et serpentis, et virgę. Curabant Ægyptii fluvium puro aquarum metu; subito de fontem venis sanguis caput erumpere. Non erat potus in fluvio; rursus ad prophetę voces cruor cessavit fluminis, aquarum natura renouavit. Circumclusus undique erat populus Hebræorum; hinc Ægyptiis vallatus, inde maris clausus. Virgam levavit Moyses, separavit se aqua, et in murorum speciem congelavit; atque inter undas via pedestris apparuit. Jordanis retrorsum conversus contra naturam in sui fontis revertitur exordium. Nonne clarat naturam, vel maritimum fluctuam, vel fluvialis cursus esse mutatam? Sicutbat populus patrum; tetigit Moyses petram, et aqua de petrā fluxit. Numquid non præter na-***

turam operata est gratia, ut aquam vomeret petra, quam non habebat natura? Marath fluvius amarissimus erat, ut sitiens populus bibere non possent. Misit lignum in aquam, et amaritudinem suam aquarum natura deposuit, quam infusa subito gratia temperavit. Sub Elisæo propheta uni ex filiis prophetarum excussam esse ferrum de securi, et statim mersum est. Rogavit Elisæum, qui amiserat ferrum; misit etiam Elisæus lignum in aquam, et ferrum natavit; utique et hoc præter naturam factum esse agnosceamus. Gravior est enim ferri species quam aquarum liquor. Advertimus igitur majoris esse virtutis gratiam quam naturam, et adhuc tamen prophetice benedictionis numeramus gratiam? Quid si tantum valuit humana benedictio, ut naturam converteret, quid Dominus de ipsā consecratione divina, ubi verba ipsa dicitur dicitur operantur? Nam sacramentum istud, quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod si tantum valuit sermo Elię, ut ignem de celo deponeret, non valebit Christi sermo ut species mutet elementorum! De totius mundi operibus legisti, Psal. 148, 5: *Quia ipse dixit, et facta sunt, ipse mandavit, et creata sunt.* Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat, non potest ea que sunt in id mutare, quod non erant? Non enim minus est novos rebus dare, quam mutare naturas. Sed quod argumentis nitimur? suis nitimur exemplis, incarnationisque astruimus mysteriū veritatem. Numquid naturę usus processit, cum Jesus Dominus ex Mariā nasceretur? Si ordinem quarimus, vixi nupta femina generare consuevit. Liqueat igitur quod præter naturę ordinem virgo generavit; et hoc, quod conficimus, corpus ex virgine est. Quid hic queris naturę ordinem in Christi corpore, cum præter naturam ipsi esse Dominus Jesus partus ex virgine? Vera utique caro Christi, que crucifixa est, que sepulta est; verē ergo carnis illius sacramentum est. Ipse clamat Dominus Jesus: *Hoc est corpus meum;* ante benedictionem verborum celestium alia species nominatur; post consecrationem corpus Christi significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur. Et tu dicis: Amen, hoc est, verum est; quod os loquitur, mens interna fateatur; quod sermo sonat, affectus sentiat. Eadem libro 4 de Sacramentis, c. 5, scribit: *Vix scire quia verbis celestibus consecratur? Accipe, que sunt verba. Dicit sacerdos: Fac nobis, inquit, hanc oblationem ascriptam, rationabilem, et acceptabilem; quod est figura corporis, et sanguinis Domini nostri Jesu Christi. Qui pridē quam patetur, et in sanctis manibus suis accipit panem, respexit ad cælum, ad te, sancte Pater, omnipotens eterne Deus, et gratias agens, benedixit, fregit, fructumque apostolis et discipulis suis tradidit, dicens: Accipite et edite et ex hoc omnes; hoc enim est corpus meum, quod pro multis confringetur. Similiter etiam calicem, postquam exortum est, pridē quam patetur accipit, respicit ad cælum, ad te, sancte Pater, omnipotens eterne Deus, gratias agens benedixit, apostolis, et discipulis et suis tradidit dicens: Accipite, et bibite ex eo omnes, et hic est enim sanguis meus. (1) Vide, omnia illa verba*

(1) Verba Canonis Missę apud Ambrosium.

evangelistae sunt usque ad: ACCIPITE, sive corpus, sive sanguinem. Inde verba sunt Christi: ACCIPITE, BIBITE EX EO OMNES. HOC EST ENIM SANGUIS MEUS. Vide singula: QUI FRIBIT, inquit, QUAM PATERETUR, IN SANCTIS MANIBUS SUI, ACCIPIT PANEM; antequam consecratur, panis est; ubi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi. Denique audi dicentem: ACCIPITE ET EDITE EX EO OMNES; HOC EST ENIM CORPUS MEUM. Et ante verba Christi, calix est vini, et aquae plenus. Ubi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemat. Ergo videte quantis generibus potens est sermo Christi universa convertere. Deinde ipse Dominus Jesus testificatur nobis, quod corpus suum accipimus, et sanguinem. Numquid debemus de eius fide et testificatione dubitare? Jam redi mecum ad expositionem meam. Magnum quidem et venerabile quoddam manna Judaicus pluit in caelo; sed intelligi, quod est amplius, manna de caelo, an corpus Christi? corpus Christi utique, qui auctor est caeli. Deinde manna quod manducavit, mortuus est; qui manducaverit hoc corpus, fiet et remissio peccatorum, et non morietur in aeternum. Ergo non otiose, cum accipis, tu dicis: AMEN, jam in spiritu confitens quod accipis corpus Christi. Dicit tibi sacerdos: CORPUS CHRISTI, et tu dicis: AMEN, hoc est verum; quod confitetur lingua, tenet affectus. Gregorius Nazianzenus, in oratione 2 in sanctum Pascha: Absque confusione et dubio comede corpus, et sanguinem bibe, neque sermonibus, qui de carne habentur, fidem deroges, neque ob passiones offendaris, sed firmus, et constans, et stabilis, nec propter adversariorum sermones fluctas. Gregorius Nyssenus, oral. catechetica, c. 37: Recte nunc quoque credo Dei verbo sanctificatum panem in Dei verbi corpus transmutari; et Leo, sermone 6 de Jejunio septimi mensis: Dicente Domino: « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et e biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, » sic Dominico mense communicare debetis, ut nihil prois de veritate corporis Christi et sanguinis ambigatis; et Cyrillus Alexand., lib. 10 Commentariorum in Joan. cap. 15: Verum, quoniam nullam nos rationem humanitati Christi posse ista attribueri arbitrat; quoniam fide atque dilectione, non carne illi conjungimur, age pauca de hoc dicamus, ac perversè ab eo sacramentum Literarum sensum exponi ostendamus. Non tamen negamus rectam nos fide, charitateque sincerà Christo spiritualiter conjungi; sed nullam nobis conjunctionis rationem secundum carnem cum illo esse, id profectò pernegamus, idque à divinis Scripturis omnino alienum dicimus. Quis enim dubitavit Christum etiam vitam esse, nos vero palmites, qui vitam inde nobis acquirimus? Audi Paulum dicentem, 1 Cor. 10, 17: « Quia omnes unum corpus sumus et in Christo. Quia etsi multi sumus, unum tamen in eo sumus. Omnes enim uno pane participamus. » An fortassis putat ignotam nobis mysticam benedictionis virtutem esse? Quae cum in nobis fiat, non corporaliter quoque facit communicatione carnis Christi Christum in nobis habitare? Cur enim membra fidelium membra Christi sunt? « Nescitis, inquit, 1 Cor. 6, 29, quia membra vestra, membra sunt Christi? Membra igitur Christi et meretricis faciam membra? absit. » Salvator etiam

Joan. 6, 56: « Qui manducat carnem meam, ait, et e bibit meum sanguinem, in me manet et ego in eo. » Unde considerandum est, non habitu sine, quae per charitatem intelligitur Christum in nobis esse, verum etiam et participatione naturali. Nam quemadmodum si quis igne liquefactam ceram aliae cerae similiter liquefactae ita miscuerit, ut unum quid ex utrisque factum videatur; sic communicatione corporis et sanguinis Christi ipse in nobis est, et nos in ipso. Non poterat enim aliter corruptibilis haec natura corporis ad incorruptibilitatem et vitam traduci, nisi naturalis vitae corpus et conjungeretur. Non credis mihi haec dicenti, Christo (te obscuro) fidem praebe. « Amen, amen, inquit, dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. » Non amo longos commentarios, et qui alienis descriptis testimoniis in molem crescant; sed locus hic adeo est ad informandam rectam fidem necessarius, ut non debeatur, tam illustra tamque efficacia gravissimorum auctorum testimonia praetermittere, ut intel'igat lector nec nos aliter credere, nec aliter quam omnes veteres auctores Scripturam interpretari.

Nunc Calvinistarum argumenta diluenda nobis sunt. Habent semper in ore: Spiritus est, qui vivificat; caro non prodest quidquam, Joannis 6, 65. Quorsum enim, inquit, Christus carnem suam daret, nihil profuturam? Non illi primi omnium haereticorum his abusi sunt veris, ut ecclesiasticam fidem refutarent. Nam et Tertullianus, in lib. de Resurrectione carnis, scribit haereticos illos veteres, qui carnis negabant resurrectionem, solitos dicere: Quorsum caro, quae nihil prodesset, esset resurrectura? Non videtur homines valde, ut sibi videntur, acuti, ista ratione se non hoc solum mysterium, sed omnem prorsus christianam religionem evertere. Si enim caro non prodest quidquam, cur eam Christus assumpsit? Cur pro nobis eam cruci suffixit? Profuit fortassè, dicent, ad nascendum, profuit ad patiendum, non prodest ad edendum; qui id sciunt? Nam omnibus modis prodesse posse, quibus eam Christus prodesse voluit, quamvis impudens sint, negare non possunt. Voluisse autem ut non tantum crucifixus, sed etiam manducata prodesset, quibus ipse verbis apertius docere potuit, quam: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis? Et si naturam et usum speciemus carnis, quid non videat magis manducatum quam crucifixam solere prodesse? Quanto mirabilius gentibus olim videbatur, carnem Christi affixam cruci, quàm comenducatum vitam attulisse? Dicent rursum carnem Christi, non quia sola caro, sed quia caro cum spiritu et divinitate conjuncta erat, profuisse. Quid ergo? an quisquam in Eucharistia sine spiritu ac divinitate esse dicit? Quemadmodum ergo in cruce, ita et in sacramento non sola caro, sed caro cum divinitate conjuncta nobis prodest. At satis, inquit, est, si sola manducatur fide. Satis utique fuisset, si Christus voluisset; sicut satis fuisset, si ita Deus statuisset, si non reipsa, sed fide, aut figurà moretur; sed no-

strum non est. Leo legem dare. Quemadmodum quia voluit reipsa mori, aliter quam per veram ejus mortem salvi esse non possumus; ita quia voluit reipsa carnem suam à nobis manducari, non possumus esse salvi, nisi cum reipsa manducaverimus. Sed haereticorum, ut dixi, habenda non est ratio. Catholicis interpretibus loci dixerint videamus. Tribus in rebus omnis hujus loci versatur quaestio. De quo loquatur spiritus, cum dicit: Spiritus est qui vivificat; de qua carne, cum dicit: Caro non prodest quidquam; quid sit vivificare spiritum, et non prodesse carnem. Quidam spiritum recipientis fidem et charitatem, ceterasque omnes dispositiones vocari putant, quas qui carnem Christi recipit, ut dignè recipiat labere debet: Probat autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat, 1 ad Cor. 11, 28. Ita Augustinus, serm. 2 de Verbis Apostoli; Gaudantius, tractatu 2 in Exod.; Paschasius, in lib. de Corpore et Sanguine Christi. Itaque sensum esse solam Christi carnem sine fide manducatum nihil prodesse, cum spiritu, id est, cum fide manducatum vivificare. Quae vera quidem sententia est, an verus quoque sit sensus, postea viderimus. Alii spiritum ipsam Christi divinitatem interpretantur, carnem verò ejus corpus; sensumque esse carnem per se consideratam, si cum spiritu, id est, divinitate conjuncta non esset, nihil profuturam; spiritum vivificare, id est, carni tribuere ut vivificare possit. Quemadmodum ad naturalem vitam caro sola nihil prodest, cum anima, id est, cum humano spiritu conjuncta prodest; ita ad spirituales vitam nihil prodesse solum per se Christi carnem, tamen cum spiritu, id est, divinitate conjunctam maximè prodesse. Ad hunc modum D. Augustinus, tract. in Joan. 27; et lib. 4 de Cousens. Evang. c. 10; et lib., 10 de Civit., c. 24; et in Comment. Psalm. 98; Cyrillus, lib. 4, c. 25; Leontius, Rupertus, et Bernardus, serm. 53 in Cantie, Vera quoque sententia; sed quod attinet ad interpretationem loci, hoc in eà et superiore desiderari posset, ut magis esset ad id quo de agebatur, accommodata. Nec enim id agero Christus videbatur, ut doceret posse se carnem suam dare ad manducandum; aut certè, ut ostenderet quid causae esset, quamobrem illi non eederent quod dicebat, quemadmodum paulò post sumus explicaturi. Alii intelligunt Spiritum sanctum tertiam personam Trinitatis, sine quo ne ipsa quidem Christi caro vivificare possit. Basilus, libro de Spiritu sancto ad Amphiloeh., c. 24, Victorinus, lib. 4 adversus Arianos, Victor Vitensis, in Confessione fidei ad Humericum Vandalorum regem. Minis probabile hoc est, quam quod modo ex August. et aliis auctoribus dicebamus. Alii existimant Christum verba sua spiritum vivificantem appellasse, ut Tertull., in lib. de Resurrectione carnis, et ut videtur Cyrill. Hierosolym., catech. 16; sed illi ipsi non eodem modo sentiunt. Quidam enim eorum putant vocasse verba sua spiritum, id est, non carnaliter, sed spiritualiter intelligenda; idque statim declarare cum dicit: Verba quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt. Sic

Tertullianus, de Resurrectione carnis, c. 2, v. 24: Exequitur etiam quid velit vocari spiritum: « Verba quae locutus sum vobis, spiritus sunt, vita sunt; » sicut et supra: « Qui audit sermones meos, et credit in cum qui e me misit, habet vitam aeternam, et in iudicium non venit. » Putat quoque Tertullianus eadem verba sua carnaliter intellecta vocasse carnem; sed pervergiam id speciem probabilitatis habet. Quidam verò verba sua vocasse spiritum, quia verba Christi, quibus conficitur sacramentum, vicem spiritus habent; convertunt enim substantiam panis in substantiam corporis Christi, eamque animant atque vivificant. Quem etiam ad modum Rupertus interpretatur. Invenio qui et carnem ipsam Christi per se consideratam, carnem; eandem verò quatenus divino ac vivificante spiritu plena est, spiritum appellasse dicant. Quod à D. Augustini sententia, quam supra posuimus, non distat nisi medico discrimine. Ejus auctor Ammonius: Spiritum hic, inquit, vocat plenam vitae spiritus virtutem carnem; manet enim caro. Alii spiritum, modum intelligendi spirituales, carnem, modum intelligendi carnalem interpretantur. Quidam carnaliter intellexisse, quod de manducanda carne sua dixerat Christus, putantes eum coeicisam suam carnem, et aut assam aut elixam ad manducandum daturum esse. Respondisse igitur Christum carnem suam spiritualiter, id est, sub sacramento intellectam ac sumptam vitam dare; carnaliter, quemadmodum Judaei intelligebant, nihil profuturam; ad hunc ferè modum Athanasius, in orat. in verba illa: Qui dixerit verbum in Spiritum sanctum, non revertetur. Chrysostomus, hom. in Joan. 48, August., in Psal. 98, Beda, Theophylactus et Euthymius. Sic intelligendum quod dicit Augustinus: Non hoc corpus quod videtis manducaturis estis, et biberitis eum sanguinem, quem effusuri sunt, qui me crucifixerunt. Sacramentum aliquid vobis commendavi; spiritualiter intellectum vivificabit vos. Etsi necesse est illud visibiliter celebrari, oportet tamen invisibiliter intelligi. Quibus verbis quia haereticè ad erroris sui confirmationem abutuntur, demonstrandum est non ita intelligenda, quasi velit Augustinus dicere nos non reverè, sed sacramento, aut fide tenis, ut haereticè volunt, carnem Christi manducare, et sanguinem bibere; sed hoc tantum significare, nos non carnaliter, non visibiliter, non denique modo ceterarum carum; sed sub sacramento, sed invisibiliter, sed admirandè et inexplicabili quodam modo manducaturis. Primum eodem modo Chrysostomus, Theophylactus et Euthymius, ut diximus, quo Augustinus, interpretantur; et tamen certum est Chrysostomum, Theophylactum atque Euthymium in eà, quae omnes Catholicis sumus, fuisse sententià, ut crederent verè ac reipsa carnem Christi à nobis sumi. Si quis dubitat, quod nemo doctus dubitabit, Chrysostomum legat, hom. in Matth. 85, Theophylact., hoc loco, et Euthym., in c. Math. 26; ergo et Augustinus eodem modo intelligendus. Quin ipsum legat Augustinum, concione 1 in Psal. 53; dubitare desinet eum de presentia in Eucharistia corporis Christi minime dubitasse. Quid enim aliud illa

ejus verba declarant? *Et ferebatur in manibus suis. Hoc vero, fratres, quomodo possit fieri in homine, quis intelligat? Quis enim portatur in manibus suis? manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso David secundum litteram, non invenimus, in Christo autem invenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: « Hoc est corpus meum. » Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Dicant Calvinistae, quomodo Augustinus dicat Christum tulisse corpus suum in manibus suis, si non sentiebat reipsa in eo esse sacramentum, quod apostolis porrigebat? Ferebat, inquit, figuram, non veritate. Eodem modo non solum David, sed alius etiam quilibet homo seipsum, id est, figuram corporis sui in manibus suis fere poterat; quid enim repugnabat? Atqui Augustinus id Christum fecisse dicit, quod nemo alius facere potuerit. Legat emendatum Augustinum, epistola 120, et in Psal. 98, ubi docet neminem carnem Christi in Eucharistia accipere, quin eam prius adoret. Nam quod Calvinistae respondere solent, adorari carnem Christi à summentibus non in Eucharistia, sed in caelo, tam ineptum atque ridiculum est, ut refutatione non egeat; et verendum non est ne quis credat, qui modo sanæ sit mentis. Noluit igitur in loco illo, Psal. 98, Augustinus dicere aliud corpus Christi quam quod discipuli videbant manducatos fuisse eos, sed non eo modo quo videbant, id est, non visibilibus, non carnaliter manducatos. Usitatum enim non solum apud ecclesiasticos auctores, sed in ipsis etiam sacris Litteris est, ut rem unam duobus modis se habentem duas vocent, aut duplicem esse indicent. Sic D. Paulus duplex corpus nostrum esse dicit, animale ante resurrectionem, spirituale post, cum unum tamen idemque sit corpus; *seminat, inquit, corpus animale, surget spirituale. Si est corpus animale, est et spirituale, 1 Cor. 15, 44. Sic Hieronymus loquitur in Commentariis in Epistolam ad Ephes., c. 1: Dupliciter, inquit, sanguis Christi et caro intelligitur, vel spirituales illa, atque divina, de qua ipse dixit: « Caro mea verè est cibus, et sanguis meus verè est potus; » et: « Nisi manducaveritis meam carnem, et sanguinem meum e biberitis, non habebitis vitam æternam; » vel caro, et sanguis, quæ crucifixa est, et qui militis effusus est lancea. Juxta hanc divisionem et in sanctis ejus diversitas sanguinis, et carnis accipitur; ut alia sit caro que visura est salutare Dei; alia caro et sanguis, quæ regnum Dei non possunt possidere. Non significat utique Hieronymus aliam esse carnem Christi, quæ in Eucharistia à nobis sumitur, aliam, quæ crucifixa est. Quod ne Calvinistae quidem dicunt. Quid enim nobis in Eucharistia prodesset, si non eadem esset atque illa quæ fuit crucifixa, cum propterea nobis prosit, quia fuit crucifixa; sed significat eandem carnem alio modo fuisse crucifixam, nimirum visibilem, patibilem; alio autem modo in Eucharistia manducari invisibilem, impatibilem. Id ex exemplo quo utitur manifestum est. Nam in sanetis ejus una tantum est caro sed aliter se habet ante resurrectionem, ut modo dicebamus, sub-**

jecta miseris, subiecta passionibus, subiecta peccatis, quomodo regnum Dei possidere non potest; aliter post resurrectionem ab his omnibus libera. Nam si eadem non esset caro, non esset verum nostram carnem resurrectionem, cum non hæc eadem, quæ cadit resurrectura, sed alia pro eâ danda nobis esset. Necessè fuit paulò longius hæc dicere, ut Augustinum auctorem nostrum ab hæreticis vindicarem. Redeamus nunc ad interpretationem loci. Multi graves auctores ita videntur exposuisse, quasi caro non præverè carne, sed pro carnali hominis ingenio; et spiritus, non pro spiritu vero, sed pro spirituali, et à Deo per fidem illuminato homine sumatur; sensusque is sit: *Spiritus est qui vivificat, id est, fides est quæ hominis ingenium ex carnali spirituale reddens, efficit ut percipiat quæ sunt Dei, hoc est, vivificare; caro non prodest quidquam, id est, carnis ingenium, humana ratio nihil præstat, sed potius impedit ad percipienda divina mysteria. Itaque non explicare Christum quomodo carnem suam ad manducandum daturus esset, aut quomodo caro sua à nobis manducata datura vitam æternam, quod dædici in telligere non poterant; sed eos reprehendere, quod mysteria, quæ illis de carne sua manducanda proponebat, carne, id est, humanâ ratione carnalique ingenio metirentur, ideoque intelligere non possent, intellecturos fuisse, si non carne, sed spiritu, id est, fide ducerentur. Diò mihi hæc placuit interpretatio, nec omnino modo displicet, et quia etiam Tertullianus, in lib. de Resurrectione carnis, citat Cyprianos, in lib. de Cœnâ Domini, interpretantur; eamque interpretationem Chrysostomus hoc loco cæteris præfert; et quia videbam aptè ad id, quod agabatur convenire, ut Christus auditorum tarditatem, carnalique ingenium reprehenderet, causamque declararet, quam ob rem quæ illis dicebat intelligere non possent, quemadmodum alio loco non intelligentibus, quæ dixerat, discipulis dicit: *Adhuc et vos sine intellecta estis? Matth. 15, 16, et quia in hanc sententiam dixerat, vers. 57: Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet, id est, qui fide trahitur, ad me venit, mihi credit; qui vult suoque ingenio humanisque rationibus, quasi suis pedibus, ad me venire, pervenire non potest, et ea capere que doceo, et vers. 44: Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum; et quia paulò post, vers. 65, dicit: Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo; ubi similiter rationem reddit quare quæ illis dicebat intelligere non possent et quæ observamus in Litteris sacris, quoties caro et spiritus opponuntur, carnem non pro carne, sed pro homine aut ingenio et naturâ carnali hominis; et spiritum non pro spiritu, sed pro homine spirituali, aut spirituali hominis ingenio atque naturâ sumi. Innumerabilia exempla notari possunt: Matth. 16, 17: *Beatus es, Simon Barjona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus; et c. 26, 41: Spiritus promptus est, caro autem infirma; Joan. 5, 6: Quod natum est ex carne, caro est; quod natum est ex spiritu, spiritus est; Item, 8, 1: Qui non secundum carnem ambulat; et vers. 8:***

*Prudentia carnis mors est, prudentia autem spiritus vita et pax; Galat. 4, 29: Quomodo tunc qui secundum carnem natus est, persequebatur eum, qui secundum spiritum; et quia hæc sententia maxime displicebat hæreticis, maxime mihi placebat. Video tamen nonnullis postea Catholicis displicuisse, quibus etsi nihil me eorum rationes movent, pertinaciter repugnare nolo. Nam quod dicit, cum semper ante de suâ Christum carneolutus fuisset, credendum non esse eodem orationis contextu significationem variasse, et carnale hominis ingenium vocasse carnem, non solum nihil habet ponderis, sed potest etiam contra ipsos retorqueri. Nam et nomen spiritus eodem contextu prius ponitur pro Christi divinitate ipsorum opinione, cum dicit: *Spiritus est qui vivificat; proximus verò verbis pro verbo Christi, aut pro modo illud intelligendi spirituali, ut iidem ipsi interpretantur: Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt. Et in eo potius versatur vis et gratia sententiæ, quod acutè Christus nominis ludat ambiguitate. Quasi dicat vos miramini, quod dixerim daturum me vobis carnem meam manducandam, idque credidi difficile putatis; non in meâ, sed in vestra carne difficultas et impedimentum credendi est, quod vos ipsi caro; non spiritus, id est, carnali, non spirituali sitis ingenio. Quo minus mihi quam sequebat hæc placeat interpretatio, alia potius rationes faciunt; quod illud vivificat, non satis eum eâ convenire videatur; quod quæ proximè sequuntur, non bene hæreticis: *Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus, et vita sunt. Itaque malo secundum illam Augustini, et Cyrilli eo modo quo explicavimus intellectum interpretationem sequi. Nam quod unum in eâ desiderari diximus, ut magis esset ad id de quo agebatur accommodata, id etiam habet, si bene intelligatur. Nec enim Christus, cum hæc dixit, quæstioni illi respondere voluit, vers. 52 ejusdem Joannis: *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* sed verbis illis discipulorum, vers. 60: *Durus est hic sermo, et quis potest eum audire?* Durum autem dicebant esse sermonem, quia dixerat neminem vitam habere posse, nisi carnem suam manducaret. Itaque docet quæ ratione caro sua vitam tribuat, non quia caro, sed quia cum spiritu conjuncta est. Itaque probabiliter D. Augustinus existimat hæc verba Christum non omnibus auditoribus sed solis discipulis suis dixisse, postquam ceteri recessissent: *Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt, id est, non de solâ et nudâ carne, quemadmodum vos intelligitis, sed de carne divino plenâ Spiritu, de Spiritu vivificante sunt intelligenda; sola enim caro nihil prodest, cum spiritu verò conjuncta, vivificat, ut supra ex Ammonio et aliis multis auctoribus dicebamus; sic Cyrillus. Atque hic verus est sensus. Hoc tantum in hæc interpretatione durius videri potest, quod insensum apparet, ut verba spiritus appellentur, id est, de spiritu intelligenda. Sed desinet durum, insolensque videri, si recorderemur sæpè in Scripturâ substantiva pro adjectivis, et adjectiva pro substantivis poni; *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est,*****

id est, carnalis; et caro et sanguis, id est, homines carnales, regnum Dei possidere non possunt; et: *Quod natum est ex carne, caro est, id est, carnale; et: Quod natum est ex spiritu, spiritus est, id est, spirituale. Illæ phrasid dicit Christus verba sua spiritum et vitam esse, id est, spiritualia, vivifica, salutaria. Fingamus ergo dixisse, quod scimus dicere voluisse: Verba mea spiritualia sunt, nemo, credo, dubitaret sensum esse spiritualia esse, id est, de spiritu, non de solâ carne dicta à se esse; de spiritu et vitâ, aut de spiritu vivificante esse intelligenda. Spiritum enim, et vitam dixit Hebræo more, pro spiritu vivificante, ut constat ex verbis precedentibus, quibus ista respondent: *Spiritus est qui vivificat.* Alias supra interpretationes attingimus Chrysost., Augustini, Bedæ, Theophylacti, Euthymii, Ruperti, *spiritus et vita sunt, id est, spiritus, iter intelligenda.* Quam interpretationem, quamvis sensu alio, hæretici arripuerunt. Nam auctores illi catholici, ut diximus supra, non eo sensu dixerunt hæc verba Christi spiritualiter intelligenda esse, quod non reipsa carnem ejus in inducere juberent; sed quod non carnali modo manducare. Hæretici verò interpretantur spiritualiter intelligenda, id est, figuratè, metaphoricè, quod non reipsa, sed solâ fidei apprehensione manducemus; quod absurdum penitus est. Quis enim unquam isto modo locutus est, ut spiritualiter diceret, pro metaphoricè? Sanè, si ita loqueremur, magis spiritualiter spurcissimus quisque poeta quam Christus loqueretur, quia magis metaphoricè et figuratè loquitur. Et in figuram ita quemquam locutum esse, quid erit: *Vita sunt? an vitaliter intelligenda? hoc enim postulat consequentia, quod nescio an quisquam audire sine risu queat.**

Aliud argumentum hæretici solent ex his locis sumere, quibus videtur hoc sacramentum etiam post consecrationem panis appellari, sed eos locos omnes paulò superius explicavimus. Tertium sumunt ex nomine calicis, in quo figuram esse voluit. Id etiam à nobis solum est, et vers. sequenti omnino diluatur, ubi doctri sumus Christum verbis illis usum non fuisse, sed disertè et explicatè dixisse: *Hic est sanguis meus, ut Mattheus et Marcus scribunt; itaque non est quod ibi hæretici figuram querant; ubi, etiamsi reperiret, nihil proferant. Unus reliquus locus est 1 ad Cor. 10, 5, 4: *Omnes eandem escam spirituales manducaverunt, et omnes eundem potum spirituales biberunt.* Inde enim colligunt nos nisi spiritualiter Christi corpus non manducare, et sanguinem ejus bibere. Valdè mirarer, si hæretici non essent, tam parum istos habere oris, ut eum nobis locum objicere non pueret. Quis enim tam cæcus est, ut non videat sensum D. Pauli non esse veteres Hebræos eandem nobiscum spirituales escam, sed eandem ipsos inter se manducavisse? sed id ex fine capitis precedentis, versu 26 et 27, et initio hujus 10, quod citant, usque ad vers. 5, perspicuum est: *Ego, inquit, sic pugno, non quasi ærem verberans, sed castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne fortè cum aliis prædicaturo, ipse reprobus efficiar; hoc erat tro-**